

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา*
THE APPLICATION OF THE FOUR PRINCIPLES OF BHĀVANĀ FOR DEVELOPING
LEADERSHIP QUALITIES AMONG LOWER SECONDARY STUDENTS AT WAT
SUWANNAWAT SCHOOL BANG THONG SUBDISTRICT
THAI MUEANG DISTRICT PHANG NGA PROVINCE

พระครูวินัยธรรมนัตชัย มหาปณฺโญ (อันขาว)

Phrakhrvinaithonmonchai Mahāpaṇṇo (Onkhaow)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakron Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail 6503205005@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา 2) เพื่อศึกษาหลักภาวนา 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน เป็นภาวะผู้นำที่มีมาตั้งแต่เกิดและได้รับการปรับแต่งโดยการอบรมสั่งสอนทำให้เกิดภาวะผู้นำพื้นฐานขึ้นในตัว สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ สามารถทำให้ภาวะผู้นำพื้นฐานนั้นแปรเปลี่ยนไปได้อีกไม่ว่าจะทางดีขึ้นหรือเลลง และภาวะผู้นำสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ 2) หลักภาวนา 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการของการพัฒนาที่แท้จริง ได้แก่ 2.1) กายภาวนา หรือการพัฒนากาย 2.2) ศีลภาวนา หรือการพัฒนาศีล 2.3) จิตภาวนา หรือการพัฒนาจิต 2.4) ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาปัญญา 3) การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) หลักการปฏิบัติ ด้านกายศีล สมาธิ และปัญญา 2) รู้จักสำรวจระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติ ไม่ไปเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่นิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อนักเรียนให้เกิดความสุขในด้านจิตใจ 4) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความสุขในการทำงาน ครอบครัวมีความสุข คือ มีความสุขทั้งกายและใจ

คำสำคัญ: การประยุกต์, การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, หลักภาวนา 4

Abstract

This research paper aims to : 1) To study the concepts related to the development of leadership qualities among lower secondary students at Wat Suwannawat School, Bang Thong Subdistrict, Thai Mueang District, Phang Nga Province. 2) To study the Four Principles of Bhāvanā as found in the Buddhist scriptures. 3) To apply the Four Principles of Bhāvanā for developing leadership qualities among lower secondary students at Wat Suwannawat School, Bang Thong Subdistrict, Thai Mueang District, Phang Nga Province. This is a qualitative research study that focuses on document analysis and in-depth interviews, and is presented in a descriptive narrative format. The research findings reveal the following : 1) Concepts Related to the Development of Student Leadership. Leadership is an inherent quality present in all human beings from birth, which can be shaped and refined through education and training. This foundational leadership potential can be influenced by various environmental factors, either positively or negatively. However, leadership can be further developed and enhanced 2) The Four Principles of Bhāvanā that appear in Buddhist scriptures are the process of true development: 1. Physical meditation or physical development 2. Moral meditation or moral development 3. Mental meditation or mental development 4. Wisdom meditation or wisdom development 3) Application of the Four Principles of Bhāvanā for the Development of Student Leadership in 4 areas: 1) Principles of practice in terms of physical precepts, concentration and wisdom. 2) Knowing how to be careful in your behavior, not causing harm to anyone, knowing how to help and support each other. 3) Doing what should be done, not being indifferent, by giving importance to everyone who works together and for the students to be happy in their minds. 4) Being mindful, being happy in your work, having a happy family, meaning being happy in both body and mind.

Keyword: The Application, Developing, Leadership Qualities, The Four Principles of Bhāvanā

บทนำ

ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นส่งผลกระทบต่อเยาวชนไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของเยาวชนนั้นวันจะมีน้อยลง เยาวชนเป็นวัยที่ต้องการการดูแลช่วยเหลือ และส่งเสริมจากผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องให้เป็นเยาวชนที่เป็นคนดี เก่ง มีความสุข มีความสามารถทางสติปัญญา และพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเด็กแต่ละคนมีความต้องการที่แตกต่างกัน สิ่งที่ผู้ใหญ่ให้กับเด็กเพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเด็กนั้น อาจไม่ใช่สิ่งที่เด็กต้องการ รวมทั้งวิธีการเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกัน การเข้มงวดมากเกินไปอาจทำให้เด็กรู้สึกเครียดได้ หรือการตามใจจนเกินไปอาจทำให้เด็กเอาแต่ใจตนเองจนทำให้เกิดปัญหาในสังคมได้ ปัจจัยเสี่ยงจากชุมชนที่อ่อนแอ โรงเรียนขาดแนวทางขาดความรู้ในการจัดการดูแลนักเรียนให้เหมาะสม ก็ส่งผลกระทบต่อเยาวชนโดยตรง และด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน

ความรุนแรงของสภาพแวดล้อม ความคาดหวังของผู้ปกครองกับตัวเด็ก สิ่งยั่วยุ ตัวแบบที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ กับเด็กจึงทำให้มีเด็กในวัยเรียนจำนวนมากเดินออกจากระบบการศึกษามากขึ้น (จิราพัชร เดชวิจิต, 2554) ธรรมชาติของมนุษย์นั้น จัดได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐและมีศักยภาพในด้านร่างกายและความคิดที่แตกต่างไปจากสัตว์ประเภทอื่น แม้ว่ามนุษย์จะเป็นสัตว์ประเสริฐแต่ก็ยังมีกิเลส คือ ความโลภ โกรธ และหลง ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของจิตอยู่อันเป็นสาเหตุของการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาหลาย ๆ ประการภายใต้อำนาจของกิเลสจนก่อให้เกิดกระทบต่อภาพรวมของสังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะสภาพของสังคมไทยขณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจนน่าเป็นห่วงถึงจริยธรรมของเยาวชนไทยที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติอนาคต ว่าจะจะเป็นในลักษณะอย่างไรท่ามกลางสภาวะของปัญหาโดยรองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กล่าวถึงสภาพของสังคมและปัญหาของเยาวชนไทย (มณฑนา สังฆะกฤษณ์, 2550) ว่า “ถ้ามองจากที่สังคมสะท้อนให้เห็นเด็กและเยาวชนจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ การมีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการใช้ความรุนแรง เช่น ปัญหาเด็กยกพวกตีกัน ส่วนเรื่องอื่นอาจจะยังไม่ชัดเจน จริยธรรมเสื่อมลง และเป็นปัญหาสังคมโดยรวมซึ่งเกี่ยวกันไปถึงเด็กด้วย”

ปัญหาเหล่านี้ได้สอดคล้องกับภาวะปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่ปรากฏในหนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของสังคมไทยปัจจุบัน และได้ส่งอิทธิพลรุนแรงและต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับเยาวชน โดยเฉพาะความนิยมชมชอบวัตถุนิยมมีพฤติกรรมเลียนแบบที่ไม่พึงประสงค์ขัดต่อระบบศีลธรรม และจริยธรรมความเป็นชาวพุทธที่ไม่ควรยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งเรื่องนี้ตามทัศนะนักวิชาการทางด้านจิตวิทยา ได้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ กล่าวคือ เกิดลักษณะความอยากรู้ อยากเห็น อยากพิสูจน์ ชอบความตื่นเต้น ความสนุกสนานท้าทาย ต้องการเด่นดังเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ และผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นมีการแสดงออกขาดการยับยั้งชั่งใจ ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ขาดทักษะการแสดงออกที่ถูกกาลเทศะ และมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาต่อพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่าย ทั้งนี้เพื่อชดเชยหรือตอบสนองความต้องการทางอารมณ์บางอย่างที่ขาดอยู่ พฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้อาจทำให้ปัญหาด้านอารมณ์หายไปชั่วคราว วัยรุ่นจึงมีพฤติกรรมเสี่ยงเกิดขึ้นได้ซ้ำ ๆ เมื่อทำแล้วเกิดความรู้สึกพอใจก็จะทำต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย (สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, 2547) ดังนั้นหากจะหาข้อยุติปัญหาพฤติกรรมเยาวชนอันเป็นอนาคตของชาติ จะต้องมีการกลุ่มบุคคลและองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเป็นเจ้าภาพมีส่วนร่วมของการสร้างความสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม ปราศจากการทะเลาะวิวาท ยกพวกทำลายร่างกายกันจนถึงแก่ชีวิต จึงต้องมีผู้ใกล้ชิด เช่น ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และองค์กรทางศาสนา ให้ความช่วยเหลือมีความเมตตาใคร่ครวญหวังดีต่อวัยรุ่นอย่างแท้จริง ในการปลูกฝังชี้แนะแนวทางที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้

ภาวะผู้นำ หรือความเป็นผู้นำ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเป็นผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจ และการมีการศึกษามากเป็นเวลานานแล้ว เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้ที่มีประสิทธิภาพ การศึกษานั้นได้ศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะ (Traits) ของผู้นำ อำนาจ (Power) ของผู้นำ พฤติกรรม ของผู้นำในแบบต่าง ๆ และอื่น ๆ ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลา และพยายามจะหาภาวะผู้ที่มีประสิทธิภาพในแต่ละองค์กรและในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน การพัฒนาภาวะผู้นำนั้น สามารถกระทำได้หลายวิธี ซึ่งวิธีการหนึ่งที่เหมาะสม

สำหรับการฝึกฝนเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำในกลุ่มวัยเรียนให้มีประสิทธิภาพ คือ การใช้กิจกรรมกลุ่ม ซึ่งจะประกอบไปด้วยกิจกรรมที่คัดเลือกมาเพื่อพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำของนักเรียน การใช้กิจกรรมกลุ่มที่ดีและเหมาะสม จะทำให้นักเรียนมีความสนใจ เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำรวมถึงความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น ทักษะภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็นอย่างมากในสังคม เพราะการที่คนเราจะเรียนรู้ทักษะความเป็นผู้นำได้นั้น จะต้องผ่านความกล้าที่จะแสวงหาประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและนำมาเป็นแนวทางการต่อยอดสู่ความเป็นผู้นำได้ หากจะกล่าวนั้น คนที่มีทักษะผู้นำจะเป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ซึ่งสิ่งที่กล่าวนั้นจะเป็นบันไดในการต่อยอดสู่ภาวะผู้นำที่ดีและสิ่งที่กล่าวนั้นจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และการฝึกทักษะการใช้ชีวิตไปในตัวทำให้เกิดประสบการณ์ที่เป็นสิ่งที่ทุกคนอาจมีสิ่งเหล่านี้ที่แตกต่างกัน ยิ่งไปกว่านั้นทักษะความเป็นผู้นำยังช่วยส่งเสริมในด้านบุคลิกภาพส่วนตัวที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อและเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้นในการทำงานไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตาม ดังนั้น ด้วยเรื่องการส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำในเด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่เป็นช่วงชั้นที่เริ่มต้นการมีบทบาทผู้นำอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน จึงเล็งเห็นว่าการส่งเสริมปลูกฝังทักษะภาวะผู้นำอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และเป็นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของนักเรียน

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา” เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนและเยาวชนในสังคมได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์ และเพื่อให้ได้รับคุณค่าทางพระพุทธศาสนาจนสามารถนำพุทธธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา
2. เพื่อศึกษาหลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทางการประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา โดยมุ่งศึกษา ดังนี้

- 1) การพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง

เหมือง จังหวัดพังงา 2) หลักาวนา 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 3) การประยุกต์ใช้หลักาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา โดยมุ่งศึกษา

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 ข้อมูลจากภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบมีโครงสร้างมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนครูโรงเรียนวัดสุวรรณาวาส จำนวน 5 คน มีเกณฑ์คัดเลือกดังนี้ เป็นครูปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนวัดสุวรรณาวาสมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี กลุ่มที่ 3 ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดสุวรรณาวาส จำนวน 5 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ เป็นกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดสุวรรณาวาส หรือเคยเป็นกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดสุวรรณาวาส มีความรู้ความสามารถมีพฤติกรรมความประพฤติเรียบร้อยเป็นที่ยอมรับของครู นักเรียน และประชาชนในชุมชนชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ เป็นผู้ปกครองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนวัดสุวรรณาวาสและนักเรียนอาศัยอยู่กับผู้ปกครอง จำนวน 10 คน ดังนี้

- ตัวแทนครู	จำนวน 5 คน
- ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา	จำนวน 5 คน
- ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน	จำนวน 10 คน
รวมจำนวน	20 รูป/คน

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.3 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

2.4 เรียบเรียงเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ความเป็นภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีมาตั้งแต่เกิดและได้รับการปรุงแต่งโดยการอบรมสั่งสอนทางการศึกษาทำให้เกิดภาวะผู้นำพื้นฐานขึ้นในตัว สิ่งแวดล้อม ต่าง ๆ สามารถทำให้ภาวะผู้นำพื้นฐานนั้นแปรเปลี่ยนไปได้อีกไม่ว่าจะทางดีขึ้นหรือเลวลง และภาวะผู้นำสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ ความเป็นภาวะผู้นำเป็นศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในสภาพการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนาจการใช้กระบวนกรสื่อความหมายให้ร่วมใจกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้นั้นจะต้องใช้กระบวนกรสั่งการ

การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์โดยถ่ายทอดแนวคิด การสื่อความหมาย หรือการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่การปฏิบัติด้วยการชี้แนะ ผลักดัน ชักจูง จูงใจ หรือใช้อำนาจหน้าที่กระตุ้นให้หรือผู้ใต้บังคับบัญชา หรือกลุ่มคน บุคคลอื่นให้ความร่วมมือร่วมใจด้วยความเต็มใจด้วยความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งการดำเนินงาน บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ (นวพล พลการ, 2567)

2. หลักภavana 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักภavana 4 เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคล ทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนจึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุดเป็นผู้ควรค่าแก่การบูชาซึ่งยกย่องเช่นนั้น เกิดจากคุณสมบัติของภavana 4 ที่เป็นผลของการฝึกตน มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตนซึ่ง ได้แก่ คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา ที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจาและฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบถือว่าเป็นการทำให้บุคคลได้พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามที่สังคมต้องการผู้ที่ได้รับการอบรมทางจิตใจให้ถูกวิธีจะสามารถพัฒนาจิตใจได้ จึงถือเป็นหลักธรรม หรือหลักการที่สำคัญในการที่จะนำมาพัฒนาปรับสภาวะทางร่างกายและจิตใจของแต่ละคน ให้รู้และเข้าใจจนสามารถพัฒนากาย สังคม จิตใจ และปัญญา ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สุตารัตน์ รุณกิจ, 2567)

3. การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอยะหมิง จังหวัดพังงา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านกายนั้น ทำให้ปฏิบัติอยู่ด้วยความไม่ประมาท รู้จักสำรวจระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติทางกาย โดยไม่ไปเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาต่อกัน ช่วยในสิ่งที่ควรช่วย ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่นิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อนักเรียนทุกคน โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่มาติดต่อประสานงานไม่นิ่งเฉย โดยเป็นธุระให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถจะพึงกระทำได้ นอกจากจะช่วยให้เกิดความสุขในด้านจิตใจแล้ว ยังทำให้ไม่เครียด ทำให้รู้จักผู้คนมากยิ่งขึ้น ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานไม่มี เพราะตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความสุขในการทำงาน ครอบครัวมีความสุข คือ มีความสุขทั้งกายและใจ

เมื่อได้รับการพัฒนาทางด้านศีลภาวนามาแล้ว จะทำให้พฤติกรรมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ไม่หันเหไปในทางที่ชั่วร้าย ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ ไม่ทำให้หน้าที่การงาน การเรียนก็ตกต่ำไปด้วย ไม่สร้างความเสียหายให้กับตัวเองและสังคม (พิริวิชัย ศักดาสาวิตร, 2567) ถ้าทุกคนมีศีล ก็จะมีจิตมุ่งมั่นที่จะทำให้ร่างกายแข็งแรง เมื่อสุขภาพกายแข็งแรง ปราศจากโรคร้ายก็จะส่งผลทำให้มีสุขภาพจิตดี เมื่อมีสุขภาพจิตดี ก็จะส่งผลทำให้มีพลังในการที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จและการสร้างสรรค์สังคมที่น่าอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง (เปมิกา แช่ว่อง, 2567)

การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 มาพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์ในด้านจิตใจแล้ว ทำให้จิตใจเข้มแข็ง ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ตามกำลังความสามารถ ได้มีประสิทธิ ภาพสูงสุด อย่างมุ่งมั่น (บุษบา บัวแก้ว, 2567) ลำดับความจำเป็นเร่งด่วน โดยเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับคนที่ทำ ไม่หวั่นหน้าพะวงหลังทำให้เกิดสมาธิในการทำงาน หากมีการฝึกนั่งสมาธิ เจริญจิต ก็จะทำให้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ทำทุกอย่างอย่างมีสติ ผลงานที่ออกมา ก็จะมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (นันทินา นาควิจิตร, 2567)

การเจริญปัญญาภavana เพื่อให้เกิดสติปัญญา ทำงานตามลำดับความสำคัญ ความจำเป็นเร่งด่วน วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการควบคุมงาน การติดตามงานและประเมินผล ประสานความร่วมมือกันในการทำงาน ภาวะผู้นำ วิธีแก้ไข ผู้นำต้องเป็นผู้นำ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั้งในโรงเรียนและภายนอก

โรงเรียน คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ปรีกษาเสนอแนะการปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเพื่อนนักเรียนที่มีผลงานดี สร้างขวัญและกำลังใจอยู่เสมอและลูกน้องต้องเป็นผู้ตามที่ดีให้ความร่วมมือช่วยกันและกัน (อรอุมา ชานขาว, 2567)

อภิปรายผล

การพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน เป็นการแสดงออกของนักเรียนที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ๆ ในองค์กร การใช้ศิลปะในการชักจูงสมาชิกในองค์กร นำการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และสมาชิกในองค์กร ก็มีการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในสภาพการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายให้ร่วมใจกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนจะต้องมีการอบรมการนิเทศภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน เพื่อเพิ่มความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาหว่านการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการนักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปใช้หรือปรับใช้กับชุมชน สังคม ในการสื่อสาร การส่งผ่านข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วทุกที่และทุกเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยพันธ์ ชัยเสนา ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียน 2) พัฒนาและตรวจสอบประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียนโดยวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 4 ตอน คือ 1) ขั้นวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียน 2) ขั้นวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 3) ขั้นร่างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำ และ 4) ขั้นทดลองใช้และตรวจสอบประสิทธิผลของโปรแกรมกลุ่มตัวอย่าง ขั้นทดลองใช้โปรแกรมเป็นผู้นำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในขั้นทดลองใช้ ได้แก่ โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบวัดภาวะผู้นำและแบบสอบถามความพึงพอใจสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่าทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม แบบทางเดียว ผลการวิจัยเป็นดังนี้ 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมี 4 องค์ประกอบ คือ ภาวะผู้นำด้านทักษะการทำงาน ด้านทักษะทางสังคม ด้านบุคลิกภาพ และด้านคุณธรรม (ปิยพันธ์ ชัยเสนา, 2556)

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ด้านกายภาวนา การพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ด้านกายภาวนา หรือ การพิจารณากายด้วยสติ เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนา ภาวะผู้นำของนักเรียน เพราะเริ่มจากการรู้ตน และ ควบคุมตนเองได้ ก่อนจะก้าวไปสู่การนำผู้อื่นได้อย่างมั่นคง นักเรียนที่ฝึกกายภาวนา อย่างสม่ำเสมอจะเป็นผู้ที่สงบ สุขุม มั่นใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมการส่งเสริมภาวะผู้นำด้วยหลักกายภาวนา จึงมิใช่แค่การสร้างผู้นำที่เก่งและกล้า แต่เป็นการหล่อหลอม ผู้นำที่ดี มีคุณธรรม และนำได้ด้วยใจ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อทั้งชีวิตของนักเรียนและการอยู่ร่วมในสังคมอย่างสันติสุข สอดคล้อง เอกสารของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการพัฒนาศีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องเป็นธรรมอยู่

ในตัว ใน “ธรรมกับการพัฒนาชีวิต” เป็นหนังสือธรรมบรรยายแสดงถึงความหมายของการพัฒนาว่า คือ การศึกษาเพื่อชีวิตที่ดีตามวิถีที่ถูกต้อง ทำให้มีความสุข การพัฒนาชีวิตให้ถูกต้องเป็นธรรมอยู่ในตัว ดังนั้นการปฏิบัติธรรมก็คือ การพัฒนาชีวิตนั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 โดยเฉพาะด้านศีลภาวนา มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะศีลเป็นพื้นฐานของวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความมีเมตตา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้นำที่ดีและยั่งยืน เป็นการส่งเสริมการปลูกฝังศีล การอยู่กับผู้อื่นอย่างปกติสุข ดังนั้น ศีลไม่ใช่เพียงแค่การสอนเรื่องผิดหรือถูก แต่คือการสร้างผู้นำที่เป็นคนดีก่อนจะเป็นผู้นำที่เก่ง เพราะคนเก่งอาจนำได้ไกล แต่คนดีจะนำไปได้อย่างมั่นคงและเป็นที่รักของสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุนทรธรรมพินิจ และพระครูโฆษิตวัณณานุกูล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลกระ อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การมีความสุข ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์และสติปัญญาที่มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่สามารถสื่อให้เห็นความสามารถของผู้สูงอายุที่มีสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ รวมถึงสติปัญญา เพราะผู้สูงอายุมีประสบการณ์ในหลายช่วงวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยสูงอายุ ทำให้มองเห็นความหลากหลายในทุก ๆ มิติช่วงวัยของชีวิตจึงจะทำให้คุณภาพชีวิตดี 2) หลักภาวนา 4 นี้ เป็นหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งหลักภาวนา 4 นี้ เป็นแนวทางในการที่จะทำให้ชีวิตดีงามและพบกับความสุขที่แท้จริง ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักของภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา พัฒนากายหรือการส่งเสริมการดูแลสุขภาพร่างกาย 2) ศีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติหรือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข 3) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตหรือการมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีสุขภาพจิตที่ดี 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาหรือการส่งเสริมภูมิปัญญาด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพิ่มพูนความรู้ และสามารถแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ด้วย (พระครูสุนทรธรรมพินิจ และพระครูโฆษิตวัณณานุกูล, 2567)

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 โดยเฉพาะข้อจิตตภาวนา เป็นกลไกที่ลึกซึ้งและทรงพลังในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะช่วยบ่มเพาะจิตใจให้สงบมีสติ มีเมตตา ควบคุมตนเองได้ และสามารถคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ผู้นำที่ดีไม่ได้เริ่มจากตำแหน่งหรือการสั่งการ แต่เริ่มจากจิตใจที่มั่นคง มีคุณธรรม และรู้จักนำตนเองไปในทางที่ถูกต้องก่อนเมื่อจิตตภาวนาเป็นพื้นฐาน นักเรียนจะสามารถประยุกต์ใช้กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ทั้งด้านจริยธรรม สมรรถนะ และความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง สอดคล้องกับเอกสารของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาตามความหมาย ของพระพุทธศาสนา ก็คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม การพัฒนา ซึ่ง มีการพัฒนาอยู่ 4 ประเภทคือ

1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิด โทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ

2. ศิลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

3. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิและสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้น ต้องพัฒนาร่วมกันหลาย อย่างเช่น การพัฒนากาย การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

การประยุกต์ใช้ด้านปัญญาภาวนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างลึกซึ้ง ใช้เหตุผลอย่างมีสติ และเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นผู้นำที่แท้จริง โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่อยู่ในวัยกำลังเรียนรู้และค้นหาตัวตน การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ไม่ได้เป็นเพียงการสอนศีลธรรมแบบท่องจำ แต่เป็นการฝึกให้เห็นความจริงด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้นำอย่างยั่งยืน นักเรียนที่ผ่านการฝึกปัญญาภาวนา จะเป็นผู้นำที่มีความรอบคอบ มีเมตตา กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างงดงาม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูกิตติญาณโกวิท (อธิมุตโต) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนวัดเทพนิมิต ตำบลวิจิต อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า

1. พบว่า สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสามารถ มีความพร้อม และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และการพัฒนาปัญญา เพื่อให้มีศักยภาพที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. พบว่า หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองหรือพัฒนาจิตใจ 4 ชั้น ได้แก่ 1) กายภาวนา พัฒนากาย 2) ศิลภาวนา เจริญศีล 3) จิตตภาวนา เจริญจิต 4) ปัญญาภาวนา เจริญปัญญา

3. พบว่า ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสามารถนำหลักภาวนา 4 มาประยุกต์ใช้ได้อย่างครบถ้วนทุกมิติให้กับผู้สูงอายุ เพราะเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม และช่วยให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่ามีคุณภาพและเป็นการพัฒนาศักยภาพที่เกิดขึ้นให้กับผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง (พระครูกิตติญาณโกวิท (อธิมุตโต), 2567)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา สรุปได้ว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน ความเป็นภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีมาตั้งแต่เกิดและได้รับการปฐมนิเทศ โดยการอบรมสั่งสอนทำให้เกิดภาวะผู้นำพื้นฐานขึ้นในตัว สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ สามารถทำให้ภาวะผู้นำพื้นฐานนั้น

แปรเปลี่ยนไปได้อีกไม่ว่าจะทางดีขึ้นหรือเลวลง และภาวะผู้นำสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ ความเป็นภาวะผู้นำเป็น ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น 2) หลักภavana 4 ที่ปรากฏคัมภีร์ใน พระพุทธศาสนา พบว่า หลักภavana 4 คือ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรมการพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนาอยู่ 4 ประเภท ได้แก่ 1) กายภavana หรือการพัฒนากาย 2) ศีลภavana หรือการพัฒนาศีล 3) จิตภavana หรือการพัฒนา จิต 4) ปัญญาภavana หรือการพัฒนาปัญญา ดังนั้น เมื่อนักเรียนนำหลักเหล่านี้ไปใช้ก็จะเกิดประโยชน์อันสูงสุด 3) การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคล มากมายมหาศาล พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็น บุคคลสูงสุด เป็นผู้ควรค่าแก่การบูชา ภavana 4 คือ หลักการปฏิบัติ ด้านกายศีล สมาธิ และปัญญา รู้จักสำรวจ ระวังในการประพฤติปฏิบัติ ไม่ไปเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่นิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อนักเรียนให้เกิดความสุขในด้านจิตใจ เพราะตั้งตน อยู่ในความไม่ประมาท มีความสุขในการทำงาน ครอบครัวมีความสุข คือ มีความสุขทั้งกายและใจ ผู้วิจัยยังมี ข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์ในด้านกายนั้น ทำให้ปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท รู้จักสำรวจระวังในการประพฤติปฏิบัติทางกาย โดยไม่ไปเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาต่อกัน ช่วยในสิ่งที่ควรช่วย ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่นิ่งเฉย โดยให้ ให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อนักเรียนทุกคน โดยให้ความสำคัญกับทุกคนที่มาติดต่อประสานงาน ไม่นิ่งเฉย โดยเป็นธุระให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถจะพึงกระทำได้ นอกจากจะช่วยให้เกิดความสุขในด้าน จิตใจแล้ว ยังทำให้ไม่เครียด ทำให้รู้จักผู้คนมากยิ่งขึ้น ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานไม่มี เพราะตั้ง ตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความสุขในการทำงาน ครอบครัวมีความสุข คือ มีความสุขทั้งกายและใจ เมื่อได้รับการ พัฒนาทางด้านศีลภavanามาแล้ว จะทำให้พฤติกรรมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ไม่เบียดเบียนซึ่งกัน และกัน ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ไม่หันเหไปในทางที่ชั่วร้าย ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ ไม่ทำให้หน้าที่การงาน การเรียนถดถอยไปด้วย ไม่สร้างความเสียหายให้กับตัวเองและสังคม ถ้าทุกคนมีศีล ก็จะมีจิตมุ่งมั่นที่จะทำให้ ร่างกายแข็งแรง เมื่อสุขภาพกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยก็จะส่งผลทำให้มีสุขภาพจิตดี เมื่อมีสุขภาพจิตดี ก็จะมี ผลทำให้มีพลังในการที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จและการสรรค์ สร้างสังคมที่น่าอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 มาพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์ในด้าน จิตใจแล้ว ทำให้จิตใจเข้มแข็ง ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ตามกำลังความสามารถ ได้มีประสิทธิ ภาพสูงสุด อย่างมุ่งมั่น ลำดับความจำเป็นเร่งด่วน โดยเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับคนที่ทำ ไม่หวั่นหน้าพะวงหลังทำให้เกิด สมาธิในการทำงาน หากมีการฝึกนั่งสมาธิ เจริญจิต ก็จะทำให้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ทำทุกอย่างอย่างมีสติ ผลงานที่ออก มากก็จะมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การเจริญปัญญาภavana เพื่อให้เกิดสติปัญญา ทำงานตามลำดับความสำคัญ ความจำเป็นเร่งด่วน วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการควบคุมงาน การติดตามงานและ ประเมินผล ประสานความร่วมมือกันในการทำงาน ภาวะผู้นำ วิธีแก้ไข ผู้นำต้องเป็นผู้นำ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคล ทั้งในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ปรีกษาเสนอแนะการปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชู เพื่อนักเรียนที่มีผลงานดี สร้างขวัญและกำลังใจอยู่เสมอและลูกน้องต้องเป็นผู้ตามที่ดีให้ความร่วมมือช่วยกันและ กัน นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ศึกษาคุณค่าการพัฒนาภาวะผู้นำในยุค AI ตามหลักภavana 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา 2) ศึกษาวิเคราะห์หลัก

ภาวนา 4 ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนในอำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา 3) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลัก
ภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- จิราพัชร เดชวิจิต. (2554). การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในจังหวัดปราจีนบุรี.
ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
นวล พลการ. (14 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครูวินัยธรรมนัตชัย
มหาปณฺโญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)
- นันทินา นาควิจิตร. (13 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครู
วินัยธรรมนัตชัย มหาปณฺโญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)
- บุษบา บัวแก้ว. (13 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครูวินัยธรรมนัตชัย
มหาปณฺโญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)
- ปิยพันธ์ ชัยเสนา. (2556). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้นำนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- เปมิกา แห้ว่อง. (12 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครูวินัยธรรมนัตชัย
มหาปณฺโญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูกิตติญาณโกวิท (อริมุตโต). (2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
ชุมชนวัดเทพนิมิต ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 9(3), 340-351.
- พระครูสุนทรธรรมพินิจ และพระครูโฆสิตวิธานกุล. (2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลกระ อำเภอบางขัน จังหวัดพังงา. วารสารวิชาการ มจร.บุรีรัมย์, 9(3), 280-291.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2546). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: บริษัท
เอส.อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2546). หลักแม่บทของการพัฒนาตน. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พีรวิทย์ ศักดาสาวิตร. (11 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณาวาส ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครู
วินัยธรรมนัตชัย มหาปณฺโญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)
- มณฑนา สังขะกฤษณ์. (2550). คุณธรรมนำความสู่สถานศึกษา. วารสารวิชาการ, 10(3), 2-17.

สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์. (2547). ความรู้สุขภาพจิตเด็ก และวัยรุ่นสำหรับผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายสุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย จำกัด.

สุดารัตน์ รุณกิจ. (14 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครู วินัยธรมนต์ชัย มหาปญฺญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)

อรอุมา ชื่นขาว. (13 พ.ย. 2567). การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสุวรรณवास ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. (พระครู วินัยธรมนต์ชัย มหาปญฺญ (อ้นขาว), ผู้สัมภาษณ์)